

ÉRETTSÉGI VIZSGA • 2008. május 5.

**MAGYAR NYELV
ÉS IRODALOM**

**KÖZÉPSZINTŰ ÍRÁSBELI
ÉRETTSÉGI VIZSGA**

**JAVÍTÁSI-ÉRTÉKELÉSI
ÚTMUTATÓ**

**OKTATÁSI ÉS KULTURÁLIS
MINISZTERIUM**

A szövegértési feladatok megoldásának értékelése, pontozása

- A válaszokra csak a javítási-értékelési útmutatóban megadott pontszámok, illetve részpontszámok adhatók. Félpont nem adható.
- A hiányzó válasz minden esetben 0 pont.
- Az értékelő tanár a vizsgázó megoldásaiban jelölje a helyesírási hibákat. Ezeknek pontszámát hozzá kell számítani a szövegalkotási feladat helyesírási pontszámához. A helyesírási hibák pontozásához a mellékletben közöltek az irányadók.
- Az 1–8. kérdésre a javító tanár csak az útmutatóval egyező tartalmú választ értékelheti pontokkal. Az aláhúzások is jelzik az elvárható tartalmi elemeket.

Miért változik a nyelv?

Nádasdy Ádám tartott előadást a Mindentudás Egyetemén.

Elhangzott: Magyar Rádió/Szonda, 2003. 11. 16. – szerkesztő: Sipos Júlia, riporter: Elek László.

– Gyerekkorom egyik kedvenc játéka volt, hogy elrepülök a múltba és a mai tudással ott aztán mérhetetlenül gazdag leszek és hatalmas. Mindenféle probléma fölmerült bennem, de arra nemigen gondoltam, hogy vajon megérteném-e az akkor élő emberek nyelvét. Ha ötszáz vagy nyolcszáz évvel mennék vissza az időben, tudnék-e beszélgetni az ottani emberekkel?

– Vagy igen, vagy nem. Az ötszáz-nyolcszáz, az még belül esik azon, ami elképzelhető, hogy kommunikálható. Az ötszáz év végül is lassan ... hát, nagyjából Balassi korát jelentené, azt – legalábbis, ha az irományaikat olvassuk, úgy tűnik – azért értenénk. Olyan érzésed lehetne, mint amikor mondjuk egy szlovák ember Lengyelországba utazik, hiszen azok a nyelvek ma körülbelül olyan távolságban vannak, mint az ötszáz évvel ezelőtti magyar a maitól.

– Ha az ember előveszi a Halotti beszédet, akkor tulajdonképpen akár optimista is lehet. „Látjátok feleim szümtükkkel, mik vogymuk.” Furcsa, de azért tulajdonképpen kibámozható.

– Van a nyelvek életében – minden nyelvnek máshol – egy olyan pillanat, amikor felgyorsul a változás. Nem is tudom, mint ahogy az ember életében van, például ahogy öregszik valaki: tíz évig nem változik, és akkor egyszer csak jé, egy év alatt mennyit öregedett. Valami hasonló dolog van. Ennek az okát pontosan nem tudjuk.

– Magamtól azt tippelném, hogy az elmúlt ötven-hatvan évben többet változott a magyar nyelv, mint mondjuk ezernégyszázöt ezeröttszáz évig.

– Ez egyáltalán nem így van. Lehet, hogy a nyelvek különböző sebességgel változnak, de a szakirodalom értelmesen erről nem tud semmit mondani.

– Rengeteg az idegen szó, amit magyartunk, és magyarként ragozunk tovább. Ez nem támasztja alá, hogy most gyorsabb a változás?

– Nem, mert a szókincs nem tartozik a nyelvhez. A szókincs külsődleges. A nyelvben az olyan, mint egy fán a leveleknek a száma. Megnövekedhet egy fa koronája, és több levele lehet, de botanikailag ez teljesen érdektelen, attól még ugyanaz a juharfa vagy tölgyfa marad. Minket a szerkezet érdekel, hogy hogyan működik. Például hogy vannak-e nemek egy nyelvben vagy nincsenek. A magyarban nem jelentek meg az utóbbi évtizedekben. Van-e egy nyelvben tárgyest vagy nincs. A magyarban van, nem történt vele semmi. Van-e névelő egy nyelvben? A cseh nyelvben nincs, a szlovákban nincs a mai napig, a magyarban van. A szókincs, az külsődleges, mert az kulturálisan befolyásolt.

– Úgy tűnik, mint hogyha szegényedne a nyelv. Gondolok például arra, hogy ma kevesebb múlt időt használ a magyar, mint két-háromszáz évvel ezelőtt.

– Mindig ez történik, hogy kikopnak, megszűnnek bizonyos kategóriák. Így például igen, a „láték egy madarat” típusú múlt idő megszűnt a nyelvben. Helyette viszont megjelent az „el van utazva” típusú szerkezet.

– Ezt az én iskolás koromban irtották.

– Ha most mint tudóst kérdezel engem, akkor ne kérdezz ilyeneket! Hiszen az egyik kategória eltűnését mint szegényedést, az új kategória megjelenését mint szörnyűséget aposztrofálsz. Én erre csak azt tudom mondani, a kategóriák jönnek-mennek. Az az álláspont, amelyet te képviselsz, semmi egyebet nem akar,

mint hogy a nyelv ne változzék. Hiszen minden eltűnést tragédiának és minden születést ugyancsak tragédiának tekint. Tehát erre mint tudós nem tudok mit mondani.

– *Kell-e óvni ezt a nyelvet? Vagy ez egy elég erős dolog ahhoz, hogy miután használjuk, és muszáj használnunk holnap is, jövő bétén is, öt év múlva is, megvédi-e ez önmagát? Ha változik, azért változik, mert arra van szükségünk, hogy változzon.*

– Itt két különböző dolgot kérdeztél egyszerre. Az természetesen szükséges, hogy az iskolában a gyerekeket ráneveljük az úgynevezett irodalmi norma használatára. Ugyanúgy, ahogy megtanítjuk őket arra, hogy nem szabad vakarózni például mások jelenlétében, illetve, hogy megfelelő helyre megfelelő öltözékben kell elmenni, és a kést a jobb kézbe, a villát a bal kézbe kell fogni. De mindazoknak a példákknak, amiket mondtam, semmiféle tudományos alapja nincs. Tehát miért ne vakarózna? – mondja a bőrgyógyász, hogyha egyszer jól esik. Az illem, a szülő, a rendőr, bárki azt mondja, hogy kérem, bizonyos helyzetekben nem szabad vakarózni, különösen bizonyos testrészeket nem szabad megvakarni. Erről azonban a biológia nem tud számot adni. Én nem azt akarom mondani tehát, hogy ne neveljük az ifjúságot akár kőkemény dresszúrával bizonyos társadalmi elvárások betartására. Én csak azt mondom, hogy ennek tudományos alapja nincs.

– *Mondjuk pozitív vagy negatív dolog maga a változás. De miért van változás? A szókincs esetében értem, de a nyelvtani szerkezetnél alig.*

– Azt tudjuk mondani, hogy valószínűleg nincs, amiért ne változna. Úgy képzelj el, mint egy ösvényt, ami egy mezőn keresztül vezet az innenső oldalról a túlsó oldalra. Sohasem teljesen egyenes, mindig kanyarog egy kicsit. És ha félévente egy újabb légifelvételt készítenél az ösvényről, mindig kicsit másfelé megy. A lényeg az, hogy innen oda eljut az ösvény. A nyelvnél az analógia a kommunikáció. Tehát hogy én el tudom mondani, amit akarok. Hogy ezt névelővel teszem vagy anélkül, sok múlt idővel vagy anélkül, tárgyraggal vagy anélkül, ezt véletlenül szabályozzák. És az ösvénynél is mintha érdekes módon úgy tünne, hogy nem a nyílegyenes a legkényelmesebb az emberi mozgásnak, az emberi testnek. Ritkán van az, hogy ilyen zsinórral kihúzott egyenességű ösvény van, hanem mindig valahogy kanyarodik ide-oda.

1. Állapítsa meg, hogy kik a beszélgetés résztvevői, és mi derül ki róluk a szövegből!

név	foglalkozás
<i>Elek László</i>	<i>riporter</i>
<i>Nádasdy Ádám</i>	<i>nyelvész (tudós)</i>

Ha mind a négy elem helyes: **1 pont.**

Ha bármelyik elem rossz vagy hiányos: **0 pont.**

2. „vajon megérteném-e az akkor élő emberek nyelvét?” – hangzik a riporter első kérdése.

a) Fogalmazza meg saját szavaival, mi az a nyelvvel kapcsolatos állítás, amelyet a válasz Balassi említésével érzékeltet!

A nyelvben (évszázadok alatt) lezajló változások nem jelentik azt, hogy egyáltalán nem értjük meg őseink nyelvét. /A nyelvben (évszázadok alatt) lezajló változások ellenére is valamelyest értjük őseink nyelvét.

A helyes állítás megfogalmazásáért: **1 pont.**

Helytelen vagy hiányos állítás: **0 pont.**

b) Milyen mai párhuzammal példázza az állítást a válasz?

A szlovák ember lengyelországi utazásával.

Helyes válasz: **1 pont.**

Helytelen válasz: **0 pont.**

3. Keressen két példát a beszélgetés szövegéből a következő, említett nyelvi változásra!

„(Rengeteg az) idegen szó, amit magyarítunk, és magyarként ragozunk tovább.”

Lehetséges példák:

- *botanikailag*
- *tippelném*
- *aposztrofálok*
- *dresszúrával*

2 jó példa: 2 pont

1 jó példa: 1 pont

0 jó példa: 0 pont

Csak ragozott szó fogadható el jó példaként.

(Például a *kommunikálható* szó nem fogadható el.)

4. A beszélgetés a Magyar Rádió egy tudományt népszerűsítő műsorában hangzott el.

a) A kérdező három, a nyelvvel kapcsolatos népszerű feltételezést említ, melyet a válaszoló megcáfol vagy elbizonytalanít. Mi ez a három feltételezés?

(Az indokokkal majd a b) feladat foglalkozik.)

- *Korunkban gyorsabb a változás, mint régebben.*
(Az elmúlt ötven-hatvan évben a korábbinál többet változott a magyar nyelv.)

indok: **B**

- *Úgy tűnik, mint hogyha szegényedne a nyelv.*

indok: **C**

- *Az „el van utazva” típusú szerkezet helytelen.*

indok: **A**

3 jó válasz: 3 pont

2 jó válasz: 2 pont

1 jó válasz: 1 pont

0 jó válasz: 0 pont

b) Döntse el, hogy melyik esetben mi az indoka a fölvetésének! Írja az alábbi válaszok betűjelét az a) feladatban található megfelelő helyre!

- A. a kérdező számára tanult nyelvi szabály
- B. a kérdező személyes benyomása
- C. az egyik leggyakoribb nyelvvel kapcsolatos közhely

3 jó válasz: 2 pont

2 jó válasz: 1 pont

0-1 jó válasz: 0 pont

c) Hasznos-e, ha elhangoznak a rádióban efféle, a közfelfogást cáfoló műsorok? Írjon egy-egy érvet mindkét lehetséges álláspont mellett!

- Igen, mert *így a téves közhiedelmeket/gondolatokat a köztudatban lehet helyesbíteni.*
- Nem, mert *a figyelmetlen hallgatóban tovább erősíthetik a téves gondolatokat.*

A fentiekén kívül minden, a kérdésre vonatkozó érv elfogadható.

2 lényegileg jó érv: 2 pont

1 lényegileg jó érv: 1 pont

Hiányzó vagy logikátlan érv: 0 pont

5. A nyelvészeti állításokat a szöveg többször példázza nem nyelvészeti hasonlatokkal.

a) Egészítse ki a táblázat hiányzó rovatait!

KÉP (JELÖLŐ)	FOGALOM (JELÖLT)	KÖZÖS VONÁS
az emberek öregedése	<i>nyelvi változás</i>	<i>egyenletlenség</i>
<i>fálevelek (lombkorona)</i>	<i>szavak száma (szókincs)</i>	tudományosan érdektelen
<i>illemszabályok (vakaródzás, öltözék, kés- villa használata)</i>	irodalmi nyelvi norma	<i>tudományos alapja nincs</i>
ösvény	<i>kommunikáció</i>	<i>a kezdő és a végpont többféle módon köthető össze</i>

8 jó válasz: 4 pont

6–7 jó válasz: 3 pont

4–5 jó válasz: 2 pont

2–3 jó válasz: 1 pont

0–1 jó válasz: 0 pont

b) Pótolja a megadott szavakkal a hasonlatok értelmezése alapján a kijelentéseket!

külsődleges – egyenletes – szabályos – tudományos

- Az ember öregedésének látványa is lehet ugrásszerű, ehhez hasonlóan a nyelvváltozás sem *egyenletes*.
- A tudós számára nem a *külsődleges* változások érdekeseek, hiszen nem érintik a szerkezetet.
- A nyelvvel kapcsolatos társadalmi elvárások *tudományos* alapon nem indokolhatóak.
- Ahogy az ösvény nyomvonala nem *szabályos*, úgy a nyelvhasználat sem az.

4 jó válasz: 3 pont

3 jó válasz: 2 pont

2 jó válasz: 1 pont

0–1 jó válasz: 0 pont

c) A fenti négy kijelentés közül melyik válaszol a riporter következő kijelentésére?

Ha változik, azért változik, mert arra van szükségünk, hogy változzon.

az ösvény hasonlata / az utolsó / a negyedik

Helyes válasz: 1 pont.

Helytelen válasz: 0 pont.

6. a) Írja a következő állítások mellé, hogy a válaszoló álláspontja szerint melyik igaz, illetve melyik hamis!

- A) A 20. század második felében jelentősebb nyelvi változások történtek, mint a 15. században. hamis
 (... az elmúlt ötven-hatvan évben többet változott a magyar nyelv, mint mondjuk ezernégyszázöt ézeröttszázéig. – Ez egyáltalán nem így van. Lehet, hogy a nyelvek különböző sebességgel változnak, de a szakirodalom értelmesen erről nem tud semmit mondani.)
- B) Az idegen szavak nagy számban való átvétele nem igazolja a nyelv változásának felgyorsulását. igaz
 (Rendeteg az idegen szó, amit magyartunk, és magyarként ragozunk tovább. Ez nem támasztja alá, hogy most gyorsabb a változás? – Nem, mert a szókincs nem tartozik a nyelvhez.)
- C) Lassú változása miatt a nyelv szerkezete érdektelen a nyelvész számára. hamis
 (Minket a szerkezet érdekel, hogy hogyan működik.)
- D) A szókészlet alakulása azon múlik, hogy milyen a nyelv szerkezete. hamis
 (A szókincs, az külsődleges, mert az kulturálisan befolyásolt.)

4 jó válasz: 4 pont

3 jó válasz: 3 pont

2 jó válasz: 2 pont

1 jó válasz: 1 pont

0 jó válasz: 0 pont

b) A válaszoló sokféle érvfajtaát használ.

Írja az a) feladat állításainak betűjelét a megfelelő helyre!

A fenti állítások közül melyiket támasztja alá a válaszoló

- a nyelv és szókincs kapcsolatának tisztázásával? **B**
- példákkal? **C**
- a szakirodalomra való hivatkozással? **A**
- analógiával (párhuzammal)? **D**

4 jó válasz: 3 pont

3 jó válasz: 2 pont

2 jó válasz: 1 pont

0-1 jó válasz: 0 pont

7. „az egyik kategória eltűnését mint szegényedést, az új kategória megjelenését mint szörnyűséget aposztrofálok.”

a) Keresse ki a bekezdésből azt a mondatot, amelyik ugyanezt állítja!

Hiszen minden eltűnést tragédiának és minden születést ugyancsak tragédiának tekint.

Helyes válasz: 1 pont.

Helytelen válasz: 0 pont.

b) Húzza alá, hogy mit utasít el ezzel a mondattal a beszélő!

- a változás tényét
- a változás minősítését
- a változásról való gondolkodást

Helyes válasz: 1 pont.

Helytelen válasz: 0 pont.

c) Indokolja meg egy-két mondatban, miért utasítja el a beszélő ezt a véleményt!

Az eltűnés és megjelenés a változás természetes velejárója. A beszélő tudósként vizsgálja a változást, a folyamatot, nem pedig elutasítja.

Pontos válasz: 1 pont.

Pontatlan, hiányos válasz: 0 pont.

8. Kell-e óvni ezt a nyelvet? – hangzik el a kérdés. Válaszoljon a fenti kérdésre a beszélgetés utolsó két felelete alapján!

- Igen, mert *a nyelvben is szükség van normákra.*
- Igen, de annak tudatában, hogy *tudományos alapon nem indokolható.*
- Nincs mindig rá lehetőség, mert *a nyelvhasználónak a kommunikáció (nyelvhasználat) sikeressége a fontos, nem pedig a nyelv.*

3 jó válasz: 3 pont

2 jó válasz: 2 pont

1 jó válasz: 1 pont

0 jó válasz: 0 pont

9. Foglalja össze 6–8 összefüggő mondatban a beszélgetés lényegét a következő vázlatpontok alapján!

A nyelvi változás – gyorsasága
– egyenletessége

Szókincs és nyelvi változás

Nyelvi változás = szegényedés, romlás?

Nyelvművelés és nyelvváltozás

A nyelvi változás természete

A nyelv változik, de ez nem jelenti azt, hogy évszázadok elteltével egyáltalán nem értenénk eleink nyelvét. A változás üteme nem egyenletes, előfordulhatnak felgyorsuló időszakok – nem tudjuk, minek a függvénye ez. A változás nem mérhető le a szókincs alakulásán, ez külsődleges jelenség, hiszen nem érinti a nyelv lényegi (szerkezeti) voltát. A változás a nyelvben is természetes dolog, ezért nem tekinthető romlásnak vagy szegényedésnek. Ez nem jelenti azt, hogy főleg a nyelvi norma és az ahhoz való igazodás, de az nem a tudomány, hanem ízlés vagy társadalmi megegyezés kérdése. A szerkezeti változások – úgy tűnik – természetesek a nyelv életében, valószínűleg a használók sokfélesége miatt; a használóknak ugyanis a siker, nem pedig a szabálykövető kommunikáció a célja.

A pontozás 6 ponttal a tartalom, 1 ponttal a megfogalmazás igényességét, árnyaltságát értékelje. A tartalom értékelésekor

figyelembe kell venni, hogy hány szempontból és helyes megállapítást mond-e a válasz, illetve, hogy logikusan építi-e föl az összefoglalást.

- Maximális tartalmi pontszám akkor adható, ha minden vázlatpont kapcsán helyes megállapítást tesz a válasz. Ennél kevesebb pontot arányosan kell adni.
- Amennyiben a megfogalmazás nem szabatos, akkor azért nem adható pont.

Adható: 7, 6, 5, 4, 3, 2, 1, 0 pont

SZÖVEGALKOTÁS

Nyelvi és szerkezeti szempontból értékelni csak az adott három téma egyikéről szóló dolgozatot lehet.

Ha a vizsgázó egynél több (két vagy három) szövegalkotási feladatot old meg, és választását nem jelöli egyértelműen (nem húzza alá, melyiket választotta, vagy nem húzza át a szerinte érvénytelen megoldást), akkor a javító tanárnak a vizsgadolgozatban szereplő megoldások közül a sorrendben első megoldást kell értékelnie. Ha a vizsgázó egyáltalán nem oldott meg szövegalkotási feladatot, az adott feladatra kapott pontszáma 0.

A SZÖVEGALKOTÁSI FELADAT ÉRTÉKELÉSÉNEK ELVEI

A lehetséges tartalmi elemek felsorolása nem jelenti azt, hogy a helyes feladatmegoldásban valamennyi elemnek szerepelnie kell. A lehetséges tartalmi elemekben adott választól eltérő minden jó megoldás értékelendő.

1. A szövegalkotási feladatok értékelése a teljesítménytartományokban közölt kritériumok, valamint az adott feladathoz tartozó lehetséges tartalmi elemek figyelembevételével történik.
2. A javítási-értékelési útmutató leírja a tartalmi minőségre (elérhető: 20 pont), a szerkezetre (elérhető: 20 pont) és a nyelvhasználatra (elérhető: 20 pont) adható pontok három teljesítménytartományát. A teljesítménytartományokon belül az értékelő dönt az elért pontszámról.
3. Az értékelő tanár a dolgozatban jelöli a szövegalkotási, a nyelvhelyességi és a helyesírási hibákat. A jelöléshez, valamint a helyesírási hibák pontozásához a mellékletben közöltek az irányadók.

ÉRVELÉS, EGY MŰ ÉRTELMEZÉSE, ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉS**TARTALMI KIFEJTÉS**

	témataratás (megfelelés a feladatnak, szempontoknak, szövegbázisnak; problémaérzékenység)	állítások jellege (világismeret, gondolkodási kulturáltság)	tárgyszerűség (műveltség, tájékozottság)
20-15 pont	<ul style="list-style-type: none"> - megfelelés a választott témának, címnek, feladatnak - tartalmas kifejtés - gondolati érettség - ítélőképesség, kritikai gondolkodás megnyilvánulása - a feladattól függően: személyes állásponat megfogalmazódása 	<ul style="list-style-type: none"> - releváns példák, hivatkozások - hihető, meggyőző állítások - kifejtett állítások - a témának, feladatnak megfelelő mennyiségű állítások 	<ul style="list-style-type: none"> - megfelelő tárgyi tudás és tájékozottság - az ismeretek helyénvaló alkalmazása - indokolt hivatkozás vagy idézés
14-9 pont	<ul style="list-style-type: none"> - lényegében megfelel a választott témának, címnek, feladatnak 	<ul style="list-style-type: none"> - témához tartozó és attól eltérő kijelentések váltakozása - nem kellően meggyőző példák (<i>pl. az érvek nem mindig támasztják alá a kellő mértékben az állításokat</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> - zömükben helytálló tárgyi elemek - nem kellő mélységű és részletességű tudás - tárgyi, fogalmi félreértések
8-1 pont	<ul style="list-style-type: none"> - eltérés a témától, címtől, feladattól - feltűnő tartalmi aránytalanság (<i>pl. életrajz a műértelmezés rovására</i>) - konkrét kifejtés helyett általánosságok 	<ul style="list-style-type: none"> - kevés releváns példa, utalás - ismétlődések - gyenge vagy hibás állítások 	<ul style="list-style-type: none"> - hiányos tárgyi tudás - tárgyi, fogalmi tévedések

A SZÖVEG MEGSZERKESZTETTSÉGE

	felépítés, műfajnak való megfelelés	koherencia, arányosság, tagolás	terjedelem
20-15 pont	- megfelel a feladatban megjelölt műfajnak, a témának, a gondolatmenetnek - logikus, tudatos felépítés - az állítások/gondolati egységek világos kapcsolódása	- van bevezetés, kifejtés, lezárás; ezek elkülönülnek és arányosak - jól tagolt bekezdések - globális és lineáris kohézió megvalósulása	- az elvárt terjedelemnek megfelelő
14-9 pont	- helyenként következtelen felépítés - indokolatlan gondolatmenetbeli váltások - a részek közti összefüggés nem mindig világos (pl. bizonytalanság a nyelvi kapcsolóelemek használatában)	- van bevezetés, kifejtés, lezárás; ezek elkülönülnek, de aránytalanok vagy formálisak (pl. <i>túl hosszú vagy a feladathoz nem szorosan kapcsolódó bevezetés</i>) - egyenetlenség lényeges és lényegtelen elválasztásában (pl. <i>elhagyható bekezdések</i>)	- főlegesen hosszú
8-1 pont	- széteső írásmű: • lényegét tekintve zavaros gondolatmenet (pl. <i>csapongás, ismétlődések</i>) • nem halad meghatározható irányba • az író „elvész” a dolgozatban	- hiányzó vagy álbevezetés / álbefejezés - a főbb szerkezeti részek nem különülnek el egymástól - szövegösszefüggésbeli hiányosságok (pl. <i>alanyváltás</i>) - hiba, hiányosság a kohéziót megteremtő eszközök (pl. <i>kötőszók, névmások</i>) használatában	- kirívóan rövid

NYELVI MINŐSÉG

	nyelvi norma, hangnem, stílus	mondat- és szövegalkotás	szókincs
20-15 pont	- egészében megfelel a témának, a helyzetnek; az esetleges személyes véleménynyilvánításnak	- témának megfelelő változatosságú - gördülékeny, élvezetes, választékos	- szabatos, árnyalt, választékos - szakkifejezések helyes használata
14-9 pont	- lényegében megfelel a témának, a helyzetnek	- nem elég változatos - helyenkénti nyelvi-nyelvtani hibák (pl. <i>egyeztetés, vonzat</i>)	- olykor a köznyelvitől eltérő (pl. <i>szleng</i>)
8-1 pont	- csak részben felel meg a témának, a helyzetnek	- szintelen, igénytelen (pl. <i>egyszerű mondatok túlsúlya</i>) - dagályos - gyakori a nyelvi-nyelvtani hiba	- szegényes - tartalmi jellegű szótévesztés

Érvelés

A 20. század eleji művészek, gondolkodók egyfelől üdvözölték a gépek megjelenését a mindennapokban, másfelől már féltették az emberiséget a technika uralmától. Napjainkban az a kérdés, milyen arányban nyerünk vagy veszítünk azáltal, hogy egyre kevesebb tevékenységet végzünk személyesen, egyre több a készen kapott technikai és kulturális elem a hétköznapjainkban. Ön szerint nyerünk vagy veszítünk ezzel? Példákat is tartalmazó érvelésében hivatkozzon az alábbi szövegre!

Arra kérem a jövőt – bár elkéstem már ezzel is –, hogy könyörüljön legalább az ajtóknak és az ablakoknak; hagyja meg őket kézzel nyithatóknak. Mert milyen világ is az, ahol nem lehet az ablakot mohón kitárni s úgy nyitni ajtót, hogy annak lendülése – és nyikorgása – helyettünk kimondja: alig győztelek várni.

Ancsel Éva *Összes bekezdése*, Kossuth Kiadó, Budapest, 1999, CCLVI, 256.

Lehetséges tartalmi elemek:

nyereség

- kényelem
- gyorsaság
- pontosság
- kiszámíthatóság

veszteség

- természetesség hiánya
- ellustulás
- emberi kapcsolatok ellaposodásának veszélye
- kiszámíthatóság

További lehetséges példák:

nyereség

mobiltelefon, e-mail, chat: erősíti a kapcsolattartás lehetőségeit
 tv, számítógép, internet: az információhoz való hozzáférés demokratizálása
 hanghordozók: a zene bárkihez, bármikor, bárhol eljut
 hangerősítés: sokan hallgathatják ugyanazt
 közlekedési eszközök: távolságok gyors, kényelmes legyőzése; „világfalu”
 legújabb technikai eszközök: személyre szabott kulturális igény kielégítése

veszteség

mobiltelefon, e-mail, chat: gyengíti a kapcsolatok intenzitását
 háztartási gépek kiszolgáltatottakká tesznek
 tv, számítógép, internet: elvon társas tevékenységtől
 hanghordozók: élőzene varázsa csak keveseké
 hangerősítés: a csendre való fogékonyság különleges értékévé vált
 közlekedési eszközök: természetes mozgás kiiktatása, környezetkárosítás; „világfalu”
 legújabb technikai eszközök: közösségi élmények háttérbe szorulása

Az élet meghaladta az idézetet:

fotocellás ajtó, légkondicionáló

Az érvelés értékelésben nem lehet szempont a vizsgázó álláspontja, csupán annak kifejtési módja. Az érvelő fogalmazásnak tartalmaznia kell érveket, ellenérveket; példákat, tételmondat(ok)at, állítás(oka)t. A szerkezet legyen világos, felépítése jól követhető. Utaljon a feladat, illetve az idézet szövegére.

Egy mű értelmezése

Petelei István novellája a szereplőkben lezajló lelki történéseket jeleníti meg. Értelmezze a kibontakozó lélektani folyamatokat, valamint mutassa be azokat az eljárásokat, amelyek a feszültség fokozását szolgálják!

Petelei István: *A könnyörülő asszony*

Az utcavégi boltocska előtt egy sáros, rongyos falusi szekér állt meg. Hómenés idején volt; nagy lucskok, erőtlen napsugár, csípős szél. Az ajtóban éles asszonyhang szólalt meg.

– Csúf időt választottál az utazásra, kedvesem.

A szekérből alázatos szó felelt:

– Mostanra rendeltél, édes Kata.

– Az ördög rendelte ezt az időt egy ilyen gyenge, kényes asszonymak. Szállj le, kedvesem, s hozd be a holmidat... Nem valami sokat hoztál, látom.

A jövevény zavartan emelt ki az ülés alól egy kis ládát. Az utcából egypár kíváncsi szomszéd szállingolt a szekér mellé. Némelyek segíteni akartak.

– Ne bántsák! – hallatszott a boltajtóból. – Behozhatja, amit magával hoz. Mert te is, kedvesem, többet vittél, mint amennyit hozol. Ahhoz nem kell segítség.

Kis, aszott asszony volt, aki lemászott a szekérből. A boltajtóban a száraz, csontos személy öleléssel fogadta. A bámész szomszédok megálltak az ajtóban. Nekik szólt, bárha a kis fehérnéphez szólt, vállait kedélyesen megveregetve.

– Nem is azért mondtam, hogy keveset hoztál. Nem is vártam. Én nem a vagyon miatt hívtalak hozzá; tudtam, hogy nincs is semmi. No! Isten hozott, kedvesem! Csak a régi barátságból hívtalak, mert én mindig szerettelek. Hát az ilyen barátság ínségben sem hagyja el a szegényt... Mert ez Pepi (s odafordult magyarázva a szomszédhoz), a kis Koronka Pepi. A piszkos Koronka leánya. Nem emlékeznek rá? Megvénült a szegény. Az utcánkából való... innen ment ő férjhez valami hivatalnokhoz. Úrfélté! Mi is volt, kedvesem, az urad? Mi? Írnok? Ülnök? Én bizony nem tudom ezeket az úri dolgokat. Őtet vette el. Mindegy!... Meghalt... nincsen most semmije. Hát én ide vettem. Mi csak megélhetünk, segíthetünk a barátainkon is. Urak nem vagyunk, de kenyérért nem megyünk a szomszédba. Hát ez a kis Pepi. Itt vagy; itt is maradsz. Isten hozott, szívesen látlak.

Aztán ismét megölelte az alázatos asszony nyakát.

– Vesd le a kalapodat, édesem, itt laksz. Mi csak keszkenyőt viselünk, te kalapot hordasz. Tán slájert¹ is viselsz? Itt laksz. Ül le. Itt nincsenek szobák; csak ez a bolt, aztán a szobám s a konyha. Itt nincs első szoba, mint nálad volt. Láttam, mikor a stafíringodat vitték. Hja, az rég volt! De itt van egy jó szív, egy darab kenyér. Kerülj be, kedvesem. Én nem kísérhetlek be, mint egy frajla², mert a boltot nem hagyom itt. Eredj csak be; én bízom benned, menj csak magadra.

És betuszkolta, s fanyar mosollyal nézett utána. Ah! Igen elégedett volt. Ő vén, bosszús, zápon maradt leány³, s tán sohasem volt elégedett életében. De ah! Nagy, szabad lélegzetet vett.

Míntha csak egy nagy hegyre repült volna fel, s ott üdítő levegő érte volna.

Ő mindig alól volt. Az élet nyomta. Ő kesernyés, csúf volt. Mások kacagtak, szeretkeztek, férjhez mentek, gyermekeket neveltek. Ő sovány, szegletes, csúfszájú volt. Más se kényeztette, ő is mart, dulakodott, ahol tehetette. Nem volt szíves senkihez, nem könnyörült senkin, garasait hitelbe adta a városvégi cigányoknak nagy interesre⁴, s ha nem fizettek, perelt, s eladta utolsó párnájukat.

¹ fátyol

² szobalány

³ pártában maradt lány, vénlány

⁴ magas kamatra

Egyszer végre ránézett a jó sors. Egy barátnét fogott, akit nyakon ragadt a nyomorúság, s leteperete, s órá szorult. A vén, irigy leány kinyújtózkodott kéjesen, s megropogtatta a derekát. Jólesik tudni, hogy ő erősebb valakinél.

Vevők jöttek. A vénlány bekiáltott:

– Pepim! Jöjj, kedvesem! Adj egy csomó sáfrányt ennek a jó szomszédnak. Ott áll, látod, a portéka a fiókba. Légy szíves, Pepim, a vevőkhöz. Az ember megélhet utánuk tisztességesen. Nem uraskodhatik, nem tarthat első szobát, nem viselhet slájert, de van kenyere, s öregségére nem marad az utcán, mint valami kidobott kutya... Jut kenyérre s pecsenyére is. Mi nem éhezünk, ugye, kedves szomszéd? Sőt az ember öregségére irgalmasságot tehet azokkal, akik rászorulnak... Úgy bizony...

S maga megdőlt a stelázsihoz⁵; csontos kezeit összefonta a gyomrán, és malmot csinált a hüvelykeivel.

Sovány élvezetei voltak eddig. Néha legénykék jöttek a boltba szivarért. Azoknak szívesen adott, meg is gyújtotta nekik, hogy élvezettel nézze, mint sápadoztak, betegednek meg a gyenge legénykék a füsttől, mint háborodnak fel kínosan. Utálta a vénkisasszony a gyermekeket. A szegény megsiketedett egy kissé, s ha a gyermekek kacagtak, bizonyosra vette, hogy rajta kacagnak. Jó volt az is, ha a tudatlan parasztra ráköthetett valami rothadt, férges, romlott portékát! Ah! Mindennél többet ér Pepi.

Beszédes lett; a vevőkhöz fordult:

– Szokták meg, kedves szomszéd, Pepimet, a barátnémat. Mi együtt nőttünk fel, de ő úri sorba került. Az ura jó fizetésbe volt, de férfi keres, asszony takarít. Ó, szegény élhetetlen volt egész életében. Nagy lakodalma volt szegénynek, de az ember maga sorsának a kovácsa. Most szegény úgy maradt az ura halála után, mint az ujjam, s én vettem ide magamhoz, hogy özvegységére ne maradjon a kertek alatt. Jól mérd, Pepim, a sót! Az embernek meg kell becsülni azt, akitől a kenyeret kapja.

S a szegény megalázott asszony felé közeledve, utálatos nyájassággal simogatta kis bús fejét, s veregette gyenge vállait. Valósággal kéjelgett a pártfogásban.

Reggel mindjárt vízért küldte a korsóval a Marosra. De még az utcán is ment, mind adta neki a jó tanácsokat.

– Jól vigyázz magadra, kedvesem, el ne tévelyegj, mert tudom én, némely asszony életrevaló, más élhetetlen, már az így születik vele az emberrel. Jobbra menj, aztán balra az ösvényre, mikor a tutajra lépsz, nehogy megcsússzál, mert nem venném a lelkemre, ha valami baj érne...

Amíg Pepi alássan meghajlott fejjel végigment az utcán, a vénkisasszony mély tekintettel kísérte, míg csak el nem tűnt a fordulónál.

A berek elején egy haszontalan suhanc: Pintyi utolérte Pepit, és szó nélkül elvette a kezéből a korsót. Megmerítette, de nem is köszöntötte. Csak ment mellette, s a fordulónál adta vissza a korsót.

– Nem kísért-e valaki – kérdezte otthon a vénlány –, nem szépelgett neked valaki? Itt ügyeljen az ember a becsületére; a város kicsi, s az emberek pletykák. Azért mondom, mi szegények vagyunk, de szemérmesek.

Csakhamar ki is öltöztette a barátnéját. Az ő régi ruháit aggatta reá. Csípőtől aljig fodros, színehagyott ruhákat, bő szárú ujjakkal ellátott réklit adott reá. Mintha hallottuk volna, mily kegyesen nyújtotta oda neki: hogy legyen a szegényeknek is.

Önkéntelenül megújult mindenfelől a részvét a szegény Pepi iránt. Reggelenként egyik vagy másik szomszéd elmenvén a bolt előtt, betértek oda, s kivették a Pepi kezéből a seprűt, hogy helyette kiséperjék a pádimentumot.⁶

A vénlány ezt kedvtelenül nézte, s így szólt:

⁵ polc

⁶ padló

– Ne rontsák a barátnémat. Hagyják, hogy dolgozzék. A munka megvigasztal egy ilyen szegény özvegyasszonyt, aki elvesztette az urát, s akinek az volt a baja egész életében, hogy mindenki kényeztette. Éltrevalónak kell lenni, mert az ág is húzza a szegényt. Iparkodni kell. Így bizony, Pepim, látod! Itt téged mindenki szeret, nemcsak én. Mi már ilyenek vagyunk, nem vagyunk ténsasszonyok, hivatalnoknék, de jók vagyunk.

Az úton elmenők barátságosan köszöntötték Pepit, tudakozódtak egészsége után. Kati harapdálta ajakát, s nehezeket nyelt láttára. Ha gyermekes anya jött le az aprósággal, Kati megsimogatta Pepi előtt a kicsit, cukrot adott neki, s így szólt:

– Erősen szeretem a gyermekeket. Örökké kedveltem. A szép gyermek istenáldás. Nagy boldogság is, ha valaki gyámolt nevel öregségére gyermekében. A jó Isten nem vonja meg az ilyen jutalmat a jóktól. De nézze! Aki így marad, mint az én kedves barátném, Pepi. Láss, urasan éltek, mint hivatalnoknéhoz illik, de mikor az urát magához szólította az Isten – hát mi maradt neki? Ért akkor valamit az uraság? Ki látja el? Ki segíti? Ki ad egy darab kenyeret, egy felvevő ruhát? Nagy áldás a gyermek. Egy szegény vénlány, mint én, nem panaszkodhatik, de egy meddő asszony, az sírhat bezzeg, ha megtagadta tőle az Isten...

Pünkösöd reggelén nagy fúriában⁷ láttuk a vénkisasszonyt. Éppen nyíltak a borostyánok, s pünkösdvásárnap a csavargó Pintyi, az izgága, a verekedő, rongyos Pintyi, ellopózzván a boltajtó előtt, egy nagy csokor fehér és lila borostyánvirágot tartván nagy veres kezeiben, beszólt nagy sebesen.

– Szép piros pünkösdet adjon az Isten az asszonyságnak – s benyújtotta a virágokat Pepinek.

Én azt hiszem, csak a fertelmes vénkisasszonyt akarta bosszantani vele, s ha ezt akarta, el is érte. Mert Kati dühösen kikapta a virágot az alázatos Pepi kezéből, s kitátván nagy száját, utánahajította a csavargónak.

– Szemetezz az apád portáján, te betyár! Lopott holmit hozol hozzám, te tolvaj. Ide hozol virágokat? Kért valaki reá? Tán a helyet kémeled, hogy éjjel kirabolj.

És utánafutott, s a virágokat eltaposta dühösen a lábával. Pintyi röhögött, és cikontatta körmével a fogait; Pepihez pedig így rikácsolt a vénlány:

– Szerető kell tán neked, barátném? Te hozatod egy tisztességes házhoz fényes nappal az efféléket?

Még azon nyáron történt, hogy Kati nehéz betegségbe esett. A bolt azért nyitva maradt. Odahozatta a bolt mellé, a belső ajtó elé az ágyat, s innen dirigálta Pepit, sietette Pepit, ha vevő jött, nyájas hízelgő szóval:

– Már itt nem élünk, kedvesem, mint ahogy az urad tartott. Itt dolgozni kell, hogy megéljünk. Gyorsabban húzd a fiókokat, tíz kezed legyen egyszerre. Látod! Az Isten megfizet mindent. Hittem volna én valaha, hogy reád szoruljak? Mikor utánad küldtem, hogy fedelet adjak neked, s egy harapás kenyeret, hát hitte azt valaki, hogy te segíthetsz nekem? Nem szorultam én rád, kedves, soha, nem kértem én tőled soha semmit. Büszke voltam egész életemben. De így él az ember, mert te most segíthetsz is nekem betegségemben.

Aztán amint rosszabbul lett, ha egy pohár vizet kért tőle (mert fektében pokoli melege volt, hogy két arccsontja ormán eleven piros foltok gyúltak ki) elvén a poharat, mégis így szólt:

– Nem tettél valamit ebbe a vízbe? Én ugyan tudom jól, nem mondok rosszat senkiről, de te nem szeretsz engem, azt érzem. Nem is hitte volna rólad az ember. Mindig ilyen alamuszi ártatlan orcád volt. Az urad, mikor elvett, ezzel a nyámnyám arccal vett meg, sohase is hittem, hogy érted engemet hagyjon el. Én nem haragudtam reá. Én nem voltam irigy. De láthatta volna, ha volt szeme (az Isten nyugtassa), hogy mi köztünk a különbség. Mégis ő tégedet vett el, s engem hagyott cserbe. De így lett! S ki vagyok én? Láthatod... Nekem szívem van... Hiszen magamhoz vettelek, mikor senkid se volt. Pedig utállak... És van eszem. Mert senkim se volt, s megéltem, s

⁷ fúria: düh, méreg

még az ő özvegyének is marad valami. Ez a különbség köztünk... Ne félj, kedvesem, ne félj, nem hagyjak el.

De az ilyet félig lázban mondta. Néha azonban elfeledkezett az ő csontig ható nyájasságáról, s akkor kordoványszínű⁸, sovány, bogos karjaival szörnyen hadonászott, s hevesen átkozott lázában.

Annak a lakodalomnak az emléke kínozza, amellyel vitték el a piszkos Koronka-udvarból Pepit asszonynak... Ott muzsikáltak, táncoltak, s vőfélyek vezették gyengéden az ártatlan leányt... az éhbeteg Pepit... annak a férfiúnak a karjába, akiért Kati odaadta volna a vérért... Verje meg az Isten... a szörnyű erős Isten, az igazságos Isten...

Aztán ha visszatért a beteg eszmélete... csendesebben fordult Pepi felé.

– Nem beszéltem valami bolondot, kedvesem, Pepim? Ne hallgass, kedvesem, azokra, amiket a beteg beszél... mert az nem gondol úgy, amint beszél... A beteg nem uralkodhatik az eszén...

S a kis Pepi ott ült az ágy fejénél, rakta türelmesen a jeges borogatásokat a ráncos, ősz, csapos hajjal éktelenre, miközben lehajtotta kis fejét és sírt... sírt.

(1897)

(Szövegekzlés: Őszi éjszaka. Petelei István válogatott művei, Anonymus 2002, 109–114. oldal)

Lehetséges válaszelemek:

- A novella elsősorban a vénlány Kati **lelki folyamatait** jeleníti meg.
- Már a szöveg elején világossá válik – részben a szereplő megszólalásaiból, részben a bekezdésnyi narrátori értelmezésből –, hogy Kati az élete során átélt megaláztatásait azzal igyekszik kompenzálni, hogy Pepit magához fogadva a kenyéradó gazda szerepében kiéli a győztes pozíciójának örömeit.
- Ebből az alaphelyzetből bontakozik ki a novella cselekménye, amely az alábbi **szerkezetet** mutatja:
 - (1) Pepi fokozódó megaláztatásai
 - (2) fordulat: Kati ismét alulmarad, hiszen környezete a megalázott „vendéghez” a szeretet és a részvét gesztusaival fordul, míg tőle kifejezetten idegenkedik. Ezzel megismétlődik a múltbeli fájó esemény: megint Pepi vált a szeretet tárgyává, akárcsak fiatalságuk idején
 - (3) csattanó: a testi és lelki szenvedés által meggyötört Katát az „éhbeteg” Pepi ápolja. A címbeli *könyörülő asszony* szintagma jelöltje ezzel megváltozik. A novella nagy részében Kati alakította ezt a szerepet, melyet valójában Pepi kínzására használt fel. A zárlatban azonban Pepi valóban könyörületessé mutatkozik: megérti egykori barátnőjének szenvedését, és részvétet érez iránta.
- Az elbeszélés elsősorban a sajátos **párbeszédtechnika** révén teremt feszültséget.
- A szereplői megszólalások terjedelme meghaladja az elbeszélői narrációét, így a szöveg kihagyásos, utalásos jellegűvé válik.
- A „párbeszéd” egyik remek megoldása, hogy kizárólag Kati beszél, míg Pepi mindvégig **hallgat**. Ez egyrészt érzékelteti a hierarchikus viszonyokat, másrészt kíváncsiságot ébreszt az olvasóban: miként éli meg Pepi a megaláztatás eseményeit? A benne lezajló lelki történések a novella zárlatáig rejtve maradnak.
- Kati beszédében folytonosan feszültség mutatkozik **a szó szerinti jelentés és az üzenet** között: a részvét retorikája mögött mindig láthatóvá válik a megalázás szándéka.

⁸ kordovány: kikészített bőrféleség

- Kati megszólalásait a **fokozás** alakzata szervezi: rejtett utalásai egyre sértőbbé válnak. (A rosszindulatú megjegyzések szegénységét, öregségét, származását, nagyzolását, élehetlenségét, szemérmertlenségét, meddőségét, majd erkölcstelenségét vetik szemére Pepinek, végül Kati gyilkossági szándékkal is gyanúsítja.)
- Cselekvéseiben hasonlóan a fokozás elve érvényesül: először bolti munkára kényszeríti Pepit, majd vizet hozat vele, akár egy szolgálóval, végül elhasznált ruháiba öltözteti, hogy elcsúfítsa barátnőjét, akit egykor éppen szépsége miatt választott az a férfi, akibe maga is szerelmes volt.
- Fontos szerepet tölt be a sejtetés, az előreutalás és a késleltetés összjátéka is: Kati már első megszólalásai egyikében szóba hozza Pepi házasságát, de csupán a novella **zárlatában** derül fény rá, hogy éppen ez az esemény a legfőbb oka Kati egész életén át tartó szenvedésének.

Összehasonlító elemzés

Berzsenyi Dániel és Vas István verse is a horatiusi hagyományt idézi meg. (Mindkettő utal egy Horatius-ódára, a *Thaliarcushoz* címűre.) A két költemény tematikája és beszédmódja mégsem teljesen azonos: hasonlóságok és különbségek egyaránt találhatóak bennük. Elemzésében mutassa be a két vers motívumai közötti párhuzamokat, továbbá fejtsse ki, hogy milyen eltérések figyelhetők meg e motívumok felhasználásában!

Berzsenyi Dániel: *Horác*⁹

Zúg immár Boreas¹⁰ a Kemenes fölött,
Zordon fürgetegek rejtik el a napot,
Nézd, a Ság tetejét hófuvatok fedik,
S minden bús teletésre dőlt.

Halljad, Flaccus¹¹ arany lantja mit énekel:
Gerjeszd a szenelőt¹², tölts poharadba bort,
Villogjon fejedén balzsamomos¹³ kenet,
Mellyet Bengala¹⁴ napja főz.

Használj a napokat, s ami jelen vagyon,
Forró szívvel öleld, s a szerelem szelíd
Érzésit ki ne zárd, míg fiatal korod
Boldog csillaga tündököl.

Holnappal ne törődj, messze ne álmodozz,
Légy víg, légy te okos, míg lehet, élj s örülj.
Míg szólunk, az idő hirtelen elrepül,
Mint a nyíl s zuhogó patak.

(1799 körül)

⁹ Horatius nevének egykori magyarított változata.

¹⁰ A hideg északi szél görög neve.

¹¹ Horatius teljes neve: Quintus Horatius Flaccus

¹² Parázs tárolására használt tál.

¹³ balzsamos

¹⁴ Bengália, az indiai szubkontinens egyik tájegysége.

Vas István: *Vides ut alta stet*¹⁵

Nézd, hópaplan alatt szunnyad a Rózsadomb,
Szikrát vet a csönd a befagyott Dunán,
S a Nagykörút jeges kövén most
Óvatosan cammognak az autók.

Menjünk fel hozzám, nálam a tűz lobog.
Van hús, sajt, kenyér, van feketém, teám.
Burgundi bordó csillogása...
Kapsz konyakot, whiskyt, Thaliarcus.

Szívunk szőke szivart s nem busulunk, hiszen
Nem várunk behívót. Tölts, Thaliarcus, tölts,
És jaj, ne légy kíváncsi, holnap
Robban-e bomba a dzsungelekben,

Sárga sivatag zöld peremén, sziklán,
S próbálgatnak-e már háborút új bandák,
Vár-e még pince, munkatábor,
S mely birodalmak gyarmatáért.

Holnappal ne törődj, úgyse törődik az
Soha veled. Kéklő éjszaka, február.
Hó hull megint. Hát ma talán már
Nincsenek is fiatal bolondok?

Bízd a holnapot, mint a szerelmet is,
Új agyak, új szivek gondjaira. Veséd
A halálnak lett műhelyévé
S felzakatol szerszáma fejedbe.

Holnappal ne törődj, bízd a világ forgó
Törvényeire. Bőjti szelet, tavaszt
Meghoznak idejében. Árvíz
Hirdeti és zápor zokogása

Vagy szelid olvadás és fakadó faág,
A tavaszt, – többé májusi éjszakán
Első szerelmeddel az utcán
Már sose sétálsz, forradalomról

Beszélve ketten hajnalig és csigás
Hajához nem nyúlsz, barna bogárszemét
Csillogni nem látod, se karját
Meztelenül ragyogni az éjből.

¹⁵ Látod, hogy áll mély hóban... : A *Thaliarcushoz* c. Horatius-óda kezdősorának első szavai (latin).

Téged vastagabb ködbe takar ma már
Minden új kikelet, – tölts hát, úgyse magad
Iszol: kortyolnak egyet-egyed,
Nézd, konyakos poharadból az árnyak.

(1947)

(Szövegek forrása: Hét évszázad magyar költői, Tevan Kiadó, Békéscsaba, 1996)

Lehetséges tartalmi elemek:

- Mindkét vers nyíltan utal a horatiusi hagyományra: Berzsenyi költeménye kétszer említi Horatius nevét, míg Vas István a verscímekek egymásra játszásával él.
- Berzsenyi és Vas egyaránt antik időmértékes rímtelen **versformát** használ (Berzsenyi: első aszklepiadészi strófa), de utóbbi a tördelés tekintetében már nem követi a tradíciót.
- A költemények abban is hasonlítanak, hogy Horatius költői világát „**honosítják**”, magyar viszonyok közé helyezik (Kemenes, Rózsadomb).
- Berzsenyi verse ebben a tekintetben óvatosabban jár el: a bevezető versszaktól eltekintve nem tartalmaz aktualizáló gesztusokat, időtlen és általános érvényű életbölcseéseket fogalmaz meg erősen antikizáló beszédmódban.
- Vas István sokkal konkrétabb teret hoz létre a versben, s ennek a városi tájnak az elemei kontrasztot képeznek az antik világgal.
- Vas költeménye a **hagyomány** gesztusait tendenciózusan anakronisztikus hatást keltő elemekkel vegyíti: a modern világ tárgyi elemei (konyak, whisky stb.) összekapcsolódnak a megidézés aktusával.
- Vas szó szerint idéz Horatiust és Berzsenyit is, jelezve, hogy mindkettőjük ismeretében fordul Horatiushoz.
- Mindkét vers megőrzi a beszélgetés **vershelyzetét**, de míg Berzsenyinél ez – Horatiushoz hasonlóan – jelzésszerű marad, addig Vas István élőbeszédszerű fordulatokat iktat az imitáció nyelvébe, s gyakran alkalmaz áthajlást.
- A **konkretizálás** Vas költeményében legerőteljesebben a történelmi eseményekre tett utalásokban mutatkozik meg.
- A második világháború után keletkezett költemény az emberi létezés meghatározottságát nem az emberi sors általában vett kiszámíthatatlanságából eredezteti, hanem a megélt események tanulságaként fogja fel.
- Nem az isteni akarat, nem is átláthatatlan emberfeletti erők, hanem emberi szándékok és cselekedetek következménye ez élet beszűkülése és a hozzá kapcsolódó rezignáció.
- A két vers kapcsolata tematikai szempontból ott válik leginkább széttartóvá, ahogy a jelenhez, illetve a **fiatalsághoz viszonyulnak**.
- Berzsenyi költeményében a lírai én a pillanatnyi boldogság, a szerelmi öröm megragadását tanácsolja, míg Vasnál a vers beszélője éppen ennek ellenkezőjére szólít fel.
- Vas költeményében a lírai én önmagát és a megszólítottat egyaránt az ifjúságon – s bizonyos értelemben az életen – kívülre helyezi: nem akar részt venni az élet intenzív történéseiben.
- Az „örülni annak, ami van” epikureus gondolata ennek megfelelően más összefüggésbe kerül, mint Berzsenyinél, lényegesen redukáltabb létezésre utal.
- Nem a biológiai öregedés, hanem az emlékek, az áldozatok árnyai zárják ki a lírai ént az életöröm intenzív megéléséből; helyette marad a túlélés visszafogott, rezignált „öröme”.

MELLÉKLET

A szövegalkotási, a nyelvhelyességi és a helyesírási hibák jelölése

Hiányzó bekezdés jele: fordított z-betű.

Fölösleges bekezdés (álbekezdés): jele

Szövegbeli hiány jele: √

Egyéb szövegalkotási hiba jele: -----

Tartalmi hiba: _____

Szórend, mondatrend, a bekezdések sorrendje: 1. 2. 3.

Logikai hiba, ugrás a mondatok (tagmondatok) között: →

Logikai hiba, ugrás a bekezdések (a szöveg nagyobb egységei) között: ↯

Logikai vagy nyelvi ellentmondás: ↔

A nyelvhasználati hibák jelölése: ~~~~~~

Egybeírás jele: ⊕

Különírás jele: ⊖

A helyesírási hibák jelölési formái: durva hiba: 3 vonalas aláhúzás, súlyos hiba: 2 vonalas aláhúzás, egyéb hiba: 1 vonalas aláhúzás. Vagy: a hibapont száma a margón a hibával egy sorban, a hiba bekarikázva.

Az íráskép értékelése

Teljesítményszintek

Az íráskép rendezett, olvasható: nincs levonás.

Az íráskép rendezetlen: –1 pont.

Pongyola ékezethasználata: –1 pont

Az íráskép helyenként nehezen olvasható, általában rendezetlen: –2 pont.

Az íráskép zömében alig olvasható és/vagy értelemzavaróan rendezetlen: –3 pont.

A helyesírási típushibák pontozása

Durva hiba (3 pont)

1. a mássalhangzók időtartamának hibás jelölése közhasználatú szavakban
2. az összeolvadás, a részleges hasonulás, az írásban jelöletlen teljes hasonulás és a kiesés hibás írásmódja
3. kis és nagy kezdőbetű tévesztése közhasználatú tulajdonnevek (pl. *Magyar Tudományos Akadémia, Természet Világa*), melléknévek és egyelemű tulajdonnévből képzett melléknév (pl. *francia, balatoni, adys*) esetében
4. igekötős igék hibás egybe- illetve különírása
5. tagadószó egybeírása az igével, tagadott szóval, tagadott kifejezéssel
6. az *ly - j* tévesztése közhasználatú szótöbben és toldalékban, az *ly - j* hiánya vagy kiejtés szerinti jelölése
7. felszólító módú igealakok hibái

Súlyos hiba (2 pont)

1. közhasználatú szavak/összetett szavak különírása, illetve szókapcsolatok egybeírása
2. közhasználatú szavak elválasztása
3. magánhangzók időtartamának tévesztése közhasználatú szavakban és toldalékokban
4. mondatkezdő nagybetű tévesztése

Egyéb hiba (1 pont)

1. nem közhasználatú szavak durva és súlyos hibái
 2. köznevek kezdőbetűjének tévesztése (pl. *világháború*)
 3. kezdőbetű tévesztése több elemből álló tulajdonnévből képzett melléknév esetében (pl. *Nagy-New York-i, budapest – bécsi, Csokonai Vitéz Mihály-os*)
 4. betűtévesztés
-

Központozási hiba (összesen maximum 5 pont – a hibák típusától és mennyiségétől függően)

1. mondatzáró írásjelek; tagmondatok közötti írásjelek; mondatrészek közötti írásjelek hiánya vagy téves jelölése (5-6 hiba 1 pont levonás)
2. egyéb írásjelek hiánya vagy téves jelölése (5-6 hiba 1 pont levonás)

A helyesírási hibapontok kiszámítása

Fontos, hogy a helyesírási hibák jelölése tájékoztasson a hibák minősítéséről is.

Ismétlődő hibáért minden hibatípusban csak egyszer számítható hibapont. Csak az ugyanabban a szóban (szótóban vagy toldalékban) elkövetett megegyező hiba és a központozási hibatípus számít ismétlődő hibának.

A közhasználatú szó fogalma bizonyos fokig környezet- és műveltségfüggő. Megítélésében meghatározóak a középiskolai tanulmányok, ugyanakkor a vizsgatárgy fogalomkincese közhasználatúnak tekintendő (pl. *metafora*).

A nyelvhelyességi hiba nem helyesírási hiba.

Az idézetekben elkövetett helyesírási hibákat ugyanúgy durva, súlyos és egyéb hibatípusba sorolja a tanár, ha a vizsgázónak volt lehetősége az idézet szövegének ellenőrzésére. Ha a vizsgázó emlékezetből idéz, és esetleg téved, hibáit az egyéb hibák közé kell sorolni. A költői-írói helyesírás átvétele a tanuló saját szövegében nem hiba, ha az idézet jelölt, szó szerinti; amennyiben jelöletlen és/vagy tartalmi idézet, akkor a hibának megfelelő pontszámot kell levonni.

A helyesírási hibákat a szövegértési és a szövegalkotási feladatokban együttesen kell figyelembe venni.

A vizsgázó összpontszámából maximum 15 vizsgapontot lehet levonni. (Tehát 31 vagy annál több hibapont esetén is értelemszerűen 15 vizsgapontot.) A helyesírási hibapontok átszámítása vizsgaponttá a következő módon történik:

Hibapont	Levonás
1–2	0
3–4	1
5–6	2
7–8	3
9–10	4
11–12	5
13–14	6
15–16	7
17–18	8
19–20	9
21–22	10
23–24	11
25–26	12
27–28	13
29–30	14
31–	15